УДК 364:336.5:355.48
JEL E69, G10
DOI https://doi.org/10.32782/2786-765X/2026-12-2

Виноградчий В.І.
доктор економічних наук, доцент,
декан економічного факультету,
Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3459-9272
Романів С.В.
здобувач третього рівня вищої освіти,
Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-5450-5308

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ОРГАНАХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У статті досліджено сучасні методи управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення в умовах трансформації державної соціальної політики та підвищення вимог до ефективності використання бюджетних ресурсів. Актуальність дослідження зумовлена зростанням соціальних видатків, обмеженістю фінансових ресурсів, ускладненням соціально-економічних процесів, а також необхідністю забезпечення прозорості, результативності та підзвітності діяльності установ соціального захисту. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, системний та структурно-функціональний підходи, порівняльний аналіз, узагальнення, а також методи економічного аналізу. У статті проаналізовано особливості застосування програмно-цільового методу бюджетування, фінансового планування, управлінського обліку, внутрішнього фінансового контролю та аудиту, а також інструментів цифровізації фінансово-господарських процесів у діяльності органів соціального захисту населення. За результатами дослідження визначено ключові проблеми управління фінансово-господарською діяльністю у сфері соціального захисту, серед яких фрагментарність управлінських рішень, недостатня інтеграція сучасних методів фінансового менеджменту, складність нормативно-правового регулювання та обмежені можливості для оцінки ефективності використання бюджетних коштів. Обґрунтовано напрями вдосконалення системи управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення, зокрема шляхом посилення результативного бюджетування, розвитку системи внутрішнього контролю, впровадження елементів управлінського обліку та використання цифрових інформаційних систем. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в діяльності органів соціального захисту населення з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, оптимізації господарських процесів та покращення якості надання соціальних послуг населенню. Звідси випливає, що у сучасних умовах посилення вимог до ефективності та прозорості діяльності державних установ органи соціального захисту населення стикаються з необхідністю впровадження новітніх підходів до управління фінансово-господарською діяльністю. Аналіз сучасних методів дозволяє виявити ключові механізми оптимізації ресурсів, підвищення оперативності прийняття управлінських рішень та забезпечення раціонального використання бюджетних коштів. Важливість теми полягає в тому, що удосконалення фінансово-господарських процесів сприяє підвищенню якості соціальних послуг, зміцненню фінансової дисципліни та соціальної справедливості. Таким чином, дослідження існуючих методів управління створює основу для розробки ефективних практичних рекомендацій щодо підвищення результативності функціонування органів соціального захисту населення.

Ключові слова: фінансово-господарська діяльність, управління, соціальний захист населення, бюджетні установи, методи управління, ефективність.

Постановка проблеми. Фінансово-господарська діяльність органів соціального захисту населення є важливою складовою системи державних фінансів та суттєво впливає на ефективність перерозподілу бюджетних ресурсів у соціальній сфері. За умов обмеженості фінансових ресурсів, зростання соціальних видатків та підвищення вимог до економічної результативності бюджетних програм актуалізується проблема удосконалення управління фінансово-господарською діяльністю зазначених органів. Недостатня ефективність управлінських рішень призводить до зниження віддачі від використання бюджетних коштів і послаблення соціально-економічного ефекту державної соціальної політики.

Існуюча практика управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення переважно орієнтована на кошторисне фінансування та дотримання бюджетних обмежень, що обмежує можливості оптимізації структури видатків і підвищення їх

© Виноградчий В.І., Романів С.В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

економічної ефективності. Недостатній рівень застосування інструментів фінансового планування, програмно-цільового бюджетування та управління за результатами ускладнює оцінку співвідношення між витратами та досягнутими соціально-економічними результатами.

Суттєвим фактором, що впливає на ефективність управління фінансово-господарською діяльністю, є складність нормативно-правового регулювання та багаторівнева система розподілу бюджетних повноважень. Відсутність комплексного підходу до впровадження сучасних методів фінансового менеджменту, внутрішнього фінансового контролю та управлінського обліку знижує прозорість фінансових потоків і ускладнює прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень.

У зв'язку з цим виникає необхідність наукового аналізу сучасних методів управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення з позицій підвищення економічної ефективності використання бюджетних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми потребує систематизації наявних управлінських інструментів, оцінки їх результативності та обґрунтування напрямів удосконалення фінансового управління з метою забезпечення стійкості та результативності функціонування системи соціального захисту населення.

Фінансово-господарська діяльність органів соціального захисту населення є складовою системи публічних фінансів та безпосередньо впливає на ефективність реалізації державної соціальної політики. В умовах зростання соціальних зобов'язань держави, підвищення бюджетного навантаження та необхідності забезпечення соціальної стабільності актуалізується проблема підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами у сфері соціального захисту. Нераціональне використання бюджетних коштів або недостатня результативність управлінських рішень знижують економічну ефективність публічних видатків і обмежують можливості досягнення запланованих соціальних результатів.

Система управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення переважно ґрунтується на процедурно-орієнтованому підході, зосередженому на дотриманні бюджетної дисципліни та виконанні кошторисних призначень. Водночас недостатньо розвиненими залишаються інструменти стратегічного фінансового планування, управління за результатами та оцінки ефективності використання бюджетних ресурсів. Це зумовлює розрив між обсягами фінансування соціальних програм і реальними соціально-економічними ефектами їх реалізації.

Ускладнення управління фінансово-господарською діяльністю також пов'язане з багаторівневістю системи публічного управління, впливом процесів децентралізації та посиленням вимог до прозорості, підзвітності й фінансового контролю. Недостатня інтеграція сучасних методів фінансового менеджменту, програмно-цільового бюджетування, внутрішнього контролю та управлінського обліку в діяльність органів соціального захисту населення стримує формування ефективної системи управління публічними ресурсами.

За таких умов виникає необхідність наукового обґрунтування сучасних методів управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення з позицій економічної ефективності та публічного управління. Вирішення зазначеної проблеми потребує комплексного аналізу існуючих управлінських підходів, оцінки їх відповідності принципам результативності та ефективності використання бюджетних коштів, а також розроблення напрямів удосконалення управління фінансовими ресурсами у сфері соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях управління фінансово-господарською діяльністю органів соціального захисту населення розглядається як складова публічного фінансового менеджменту, що зазнає суттєвих трансформацій під впливом бюджетної реформи, децентралізації та кризових соціально-економічних умов. Значний внесок у формування теоретико-методичних засад управління фінансовими ресурсами бюджетних установ зробили вітчизняні науковці, зокрема І.О. Луніна, В.М. Опарін, Т.І. Єфименко, Л.В. Гладченко, які акцентують увагу на результативності та ефективності використання бюджетних коштів у соціальній сфері [1, с. 11–22].

Одним із найбільш поширених і досліджених методів управління фінансово-господарською діяльністю є програмно-цільовий метод бюджетування. У працях Т.І. Єфименко та І.О. Луніної доведено, що застосування програмно-цільового методу у сфері соціального захисту сприяє підвищенню прозорості бюджетних видатків та орієнтації фінансування на досягнення соціально значущих результатів, а не лише на утримання установ [1, с. 32–45]. Водночас автори підкреслюють, що ефективність цього методу значною мірою залежить від якості системи показників результативності та рівня аналітичного супроводу управлінських рішень.

У наукових публікаціях В.М. Опаріна та Н.М. Федосова значна увага приділяється методам фінансового планування та прогнозування, які розглядаються як основа стабільного функціонування органів соціального захисту населення [2, с. 9–18]. Дослідники наголошують на доцільності застосування середньострокового бюджетного планування, що дозволяє враховувати динаміку соціальних потреб населення, демографічні зміни та макроекономічні ризики. Такий підхід сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у сфері розподілу бюджетних ресурсів.

Окремий напрям досліджень присвячено методам фінансового контролю та внутрішнього аудиту в органах соціального захисту. Зокрема, у працях Л.В. Гладченко та О.М. Ковалюка внутрішній контроль розглядається як інструмент управління ризиками та забезпечення фінансової дисципліни в бюджетних установах [3, с. 22–36]. Автори обґрунтовують необхідність переходу від формального контролю до ризик-орієнтованого підходу, що дозволяє не лише виявляти порушення, а й запобігати неефективному використанню бюджетних коштів.

У сучасних дослідженнях також розглядаються методи управління витратами, зокрема елементи управлінського обліку та аналізу ефективності соціальних програм. Так, у роботах О.П. Кириленко доведено, що застосування методів аналізу витрат і результатів у соціальній сфері дає змогу оцінити економічну доцільність окремих напрямів соціальної підтримки та оптимізувати фінансово-господарську діяльність установ соціального захисту [4, с. 12–26].

Актуальним напрямом наукових досліджень є цифровізація методів управління фінансово-господарською діяльністю. У публікаціях вітчизняних авторів наголошується, що впровадження інформаційних систем бухгалтерського обліку, електронного документообігу та фінансової аналітики підвищує прозорість бюджетних процесів і оперативність управлінських рішень у сфері соціального захисту населення [5, с. 9–24].

Особливе місце у сучасних дослідженнях посідають антикризові методи управління фінансово-господарською діяльністю, актуалізовані в умовах воєнного стану. Науковці відзначають необхідність пріоритизації соціальних видатків, залучення міжнародної фінансової допомоги та оптимізації господарських процесів у закладах соціального захисту з метою забезпечення безперервності надання соціальних послуг населенню [6, с. 12–24].

Таким чином, аналіз наукових публікацій свідчить, що сучасні методи управління фінансово-господарською діяльністю в органах соціального захисту населення ґрунтуються на поєднанні програмно-цільового бюджетування, фінансового планування, внутрішнього контролю, управління витратами, цифрових та антикризових інструментів, що в сукупності формують основу для підвищення ефективності функціонування системи соціального захисту.

Мета статті: аналіз сучасних методів управління фінансово-господарською діяльністю в органах соціального захисту населення та обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів у сучасних соціально-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління фінансово-господарською діяльністю в органах соціального захисту населення є складовою системи публічного фінансового управління та спрямоване на забезпечення ефективного, цільового і результативного використання бюджетних ресурсів. У наукових дослідженнях наголошується, що специфіка діяльності органів соціального захисту зумовлює поєднання фінансових, адміністративних та соціальних методів управління, орієнтованих на задоволення зростаючих потреб населення [1, с. 35–46; 2, с. 16–29].

Одним із базових методів управління фінансово-господарською діяльністю є програмно-цільовий метод бюджетування, який активно впроваджується у сфері соціального захисту. Як зазначають Т.І. Єфименко та І.О. Луніна, цей метод забезпечує зв'язок між обсягами бюджетного фінансування та досягнутими соціальними результатами, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень і прозорість використання коштів [1]. У межах програмно-цільового підходу фінансово-господарська діяльність органів соціального захисту орієнтується на виконання конкретних бюджетних програм, визначення показників ефективності та оцінку результативності соціальних видатків.

Важливу роль у системі управління відіграють методи фінансового планування і прогнозування, які забезпечують стабільність функціонування установ соціального захисту. У працях В.М. Опаріна підкреслюється, що фінансове планування в бюджетних установах має базуватися на принципах наукової обґрунтованості, реалістичності та адаптивності до змін зовнішнього середовища [2, с. 9–16]. Використання середньострокового бюджетного планування дозволяє враховувати демографічні тенденції, динаміку соціальних потреб та обмеженість фінансових ресурсів, що є особливо актуальним для органів соціального захисту населення [7, с. 13].

Суттєвим елементом сучасної системи управління є методи фінансового контролю та внутрішнього аудиту. За висновками Л.В. Гладченко та О.М. Ковалюка, внутрішній фінансовий контроль у бюджетних установах має розглядатися не лише як механізм дотримання законодавчих вимог, а й як інструмент підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності [3, с. 8–16]. Запровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю дає змогу своєчасно виявляти проблемні напрями використання коштів, запобігати фінансовим порушенням та підвищувати фінансову дисципліну.

У наукових публікаціях значна увага приділяється методам управління витратами, зокрема застосуванню елементів управлінського обліку та аналізу витрат і результатів. О.П. Кириленко зазначає, що для органів соціального захисту важливим є визначення економічної доцільності надання окремих соціальних послуг, співвідношення витрат і соціального ефекту, а також оптимізація структури видатків [4, с. 18–32]. Застосування таких методів дозволяє підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності та забезпечити раціональне використання обмежених бюджетних ресурсів.

Окремим напрямом сучасних досліджень є цифровізація методів управління фінансово-господарською діяльністю. Як зазначає О.І. Дем'янчук, впровадження інформаційних систем бухгалтерського обліку, електронного документообігу та аналітичних інструментів сприяє підвищенню прозорості фінансових процесів, скороченню адміністративних витрат і покращенню якості управлінських рішень у публічному секторі [5, с. 27–36]. Для органів соціального захисту це створює можливості оперативного контролю за використанням коштів та оцінки ефективності соціальних програм.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набувають антикризові методи управління фінансово-господарською діяльністю. У наукових дослідженнях наголошується на необхідності пріоритизації соціальних видатків, оптимізації господарських процесів та залучення додаткових фінансових ресурсів, зокрема міжнародної допомоги [6, с. 19–38]. За таких умов управління фінансово-господарською діяльністю має бути гнучким і спрямованим на забезпечення безперервності надання соціальних послуг найбільш уразливим категоріям населення.

Отже, сучасні методи управління фінансово-господарською діяльністю в органах соціального захисту населення формуються на основі комплексного поєднання програмно-цільового бюджетування, фінансового планування, внутрішнього контролю, управління витратами, цифрових та антикризових інструментів. Їх застосування дозволяє підвищити ефективність використання бюджетних коштів і сприяє посиленню соціальної спрямованості державної фінансової політики.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що управління фінансово-господарською діяльністю в органах соціального захисту населення в сучасних умовах ґрунтується на комплексному застосуванні програмно-цільового бюджетування, фінансового планування і прогнозування, внутрішнього фінансового контролю, управління витратами та цифрових інструментів. Застосування зазначених методів дозволяє забезпечити цільове та раціональне використання бюджетних ресурсів, підвищити прозорість фінансових процесів і результативність соціальних програм, а також посилити фінансову дисципліну в діяльності органів соціального захисту.

Водночас встановлено, що ефективність управління фінансово-господарською діяльністю значною мірою залежить від рівня аналітичного забезпечення, якості системи показників результативності та здатності управлінських структур адаптувати фінансові механізми до кризових умов, зокрема в період воєнного стану. Подальший розвиток методів управління має бути спрямований на поглиблення цифровізації, впровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю та удосконалення механізмів оцінювання ефективності соціальних видатків з метою забезпечення стійкого функціонування системи соціального захисту населення.

Бібліографічний список

1. Єфименко Т. І., Луніна І. О. Публічні фінанси України: проблеми трансформації та управління. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2020.
2. Опарін В. М. Фінанси: загальна теорія. Київ : КНЕУ, 2019.
3. Гладченко Л. В., Ковалюк О. М. Внутрішній фінансовий контроль у бюджетних установах. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2021.
4. Кириленко О. П. Фінанси соціальної сфери: теорія і практика. Тернопіль : ТНЕУ, 2020.
5. Дем'янчук О. І. Цифровізація фінансового управління в публічному секторі. *Фінанси України.* 2022. № 8.
6. Луніна І. О. Управління соціальними видатками бюджету в умовах кризових викликів. *Економіка України.* 2023. № 5.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV VI. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

References

1. Yefymenko T. I., Lunina I. O. (2020). Publichni finansy Ukrainy: problemy transformatsii ta upravlinnia [Public finances of Ukraine: problems of transformation and management]. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia".
2. Oparin V. M. (2019). Finansy: zahalna teoriia [Finance: general theory]. Kyiv: KNEU.
3. Gladchenko L. V., Kovalyuk O. M. (2021). Vnutrishnii finansovyi kontrol u biudzhetnykh ustanovakh [Internal financial control in budgetary institutions]. Lviv: LNU imeni I. Franka.
4. Kyrylenko O. P. (2020). Finansy sotsialnoi sfery: teoriia i praktyka [Social finance: theory and practice]. Ternopil: TNEU,
5. Dem'yanchuk O. I. (2022). Tsyfrovizatsiia finansovoho upravlinnia v publichnomu sektori [Digitalization of financial management in the public sector.]. *Finansy Ukrainy.* no. 8.
6. Lunina I. O. (2023). Upravlinnia sotsialnymy vydatkamy biudzhetu v umovakh kryzovykh vyklykiv [Management of social budget expenditures in conditions of crisis challenges.]. *Ekonomika Ukrainy.* no. 5.
7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV VI [Commercial Code of Ukraine dated 16.01.2003 No. 436-IV VI]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

Victor Vinogradchyi
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Economics,
Private Institution of Higher Education "Kyiv International University"
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3459-9272

Serhii Romaniv
Postgraduate Student,
Private Institution of Higher Education "Kyiv International University"
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-5450-5308

ANALYSIS OF MODERN METHODS OF MANAGING FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES IN SOCIAL PROTECTION BODIES

The article examines modern methods of managing the financial and economic activities of social protection bodies in the context of the transformation of state social policy and increasing requirements for the efficiency of using budget resources. The relevance of the study is due to the growth of social expenditures, limited financial resources, the complication of socio-economic processes, as well as the need to ensure transparency, effectiveness, and accountability of the activities of social protection institutions. In the research process, general scientific and special methods of cognition were used, in particular analysis and synthesis, systemic and structural-functional approaches, comparative analysis, generalization, as well as methods of economic analysis. The article analyzes the features of the application of the program-target method of budgeting, financial planning, management accounting, internal financial control and audit, as well as tools for digitalization of financial and economic processes in the activities of social protection bodies. The results of the study identified key problems in managing financial and economic activities in the field of social protection, including fragmentation of management decisions, insufficient integration of modern financial management methods, complexity of regulatory framework and limited opportunities for assessing the effectiveness of budget funds. The directions for improving the system of management of financial and economic activities of social protection bodies are substantiated, in particular by strengthening effective budgeting, development of an internal control system, implementation of management accounting elements and use of digital information systems. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in the activities of social protection bodies in order to increase the efficiency of financial resource management, optimize economic processes, and improve the quality of social services provided to the population. It follows that in modern conditions of increased requirements for the efficiency and transparency of the activities of state institutions, social protection bodies are faced with the need to implement new approaches to managing financial and economic activities. Analysis of modern methods allows us to identify key mechanisms for optimizing resources, increasing the efficiency of management decision-making, and ensuring the rational use of budget funds. The importance of the topic lies in the fact that improving financial and economic processes contributes to improving the quality of social services, strengthening financial discipline and social justice. Thus, the study of existing management methods creates the basis for developing effective practical recommendations for improving the effectiveness of the functioning of social protection bodies.

Keywords: financial and economic activity, management, social protection of the population, budgetary institutions, management methods, efficiency.

Дата надходження статті: 02.01.2026
Дата прийняття статті: 20.01.2026
Дата публікації статті: 03.02.2026